

Kamer van Volksvertegenwoordigers

ZITTING 1982-1983

12 OKTOBER 1982

WETSVOORSTEL

tot toekenning van de titel van stad
aan de gemeente Herentals

(Ingediend door de heer Dupré)

TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

Herentals verkreeg in oktober 1209 van zijn vorst, Hendrik I, hertog van Brabant, stadsrechten. Reeds het volgend jaar bevestigden de schepenen van Antwerpen dat Herentals *tselve rechte ... ende de vriheyd* als de stad Antwerpen bezat.

Hertog Jan I verleende aan de stad Herentals reeds in 1291 het recht om accijnzen, de voornaamste bron van inkomsten voor een stad, te heffen, te verhogen, te verlagen of af te schaffen.

In 1303 ontving Herentals een stadskeure van Hertog Jan II waarin de basisstructuren van zijn stedelijk bestuur en rechtspraak vóór het Ancien Régime werden vastgelegd.

Uit de samenstelling en de werking van de Magistraat blijkt dat Herentals, tijdens het Ancien Régime een typisch stedelijk bestuur bezat. In de eigenlijke Magistraat zetelden naast zeven schepenen ook vijf gezworenen en aan het hoofd ervan fungeerden de rentmeester en de burgemeester.

Herentals bezat een eigen stedelijk recht, de costuimen die in 1559 werden gecodificeerd. Poorters mochten slechts door hun gelijken en volgens hun eigen recht gevonnis worden. Juridisch zowel als fiscaal vormden de stedelijke rechtsgebieden van Antwerpen, Lier en Herentals volkomen zelfstandige entiteiten. Wegens die autonome status ressorteerden deze drie steden niet onder één van de zeven kwartieren die ten laatste sedert het begin van de XIVe eeuw het markgraafschap Antwerpen vormden.

Andere symbolen van de stedelijke Herentalse autonomie waren o.m.: een eigen stadszegel waarmede Herentals o.m. zijn verbond met Leuven bezegelde in 1262; een lakenhal (ten laatste sedert de XVe eeuw), die sedert 1430 omgevormd werd tot het thans nog bestaande stadhuis; het belfort (het huidige belfort dateert uit 1534), waarin in 1541-1551 een beiaard werd opgehangen; een vleeshal (XVe eeuw); een stadsbrouwerij (vóór 1465) en tenslotte de stedelijke omwalling.

Chambre des Représentants

SESSION 1982-1983

12 OCTOBRE 1982

PROPOSITION DE LOI

accordant le titre de ville
à la commune d'Herentals

(Déposée par M. Dupré)

DEVELOPPEMENTS

MESDAMES, MESSIEURS,

Herentals reçut les droits de cité de son prince, Henri Ier, duc de Brabant, en octobre 1209. Dès l'année suivante, les échevins d'Anvers confirmèrent qu'Herentals possédait « *tselve recht ... ende de vriheyd* » (le même droit et les mêmes libertés) que la ville d'Anvers.

Dès 1291, le duc Jean Ier accorda à la ville d'Herentals le droit de lever, d'augmenter, de diminuer et de supprimer les accises, la principale source de revenus d'une ville.

En 1303, Herentals reçut du duc Jean II une charte fixant, avant l'Ancien Régime, les structures de son administration et de sa justice.

La composition et le fonctionnement de la Magistrature montrent que l'administration d'Herentals durant l'Ancien Régime était typiquement urbaine. La Magistrature proprement dite, à la tête de laquelle se trouvaient l'intendant et le bourgmestre, comptait sept échevins et cinq jurés.

Ses coutumes ayant été codifiées en 1559, Herentals possédait son droit de cité propre. Ses citoyens ne pouvaient être jugés que par leurs pairs et suivant les règles de leur propre droit. Sur le plan juridique et fiscal, les circonscriptions urbaines d'Anvers, Lierre et Herentals formaient des entités totalement autonomes. Du fait de cette autonomie, ces trois villes ne ressortissaient à aucun des sept quartiers qui constituaient la marche d'Anvers au moins depuis le début du XIVe siècle.

Parmi les symboles de l'autonomie d'Herentals, on peut encore citer : un sceau propre, avec lequel Herentals scella en 1262 son alliance avec Louvain; une halle aux draps (existant au moins depuis le XVe siècle), qui fut transformée en hôtel de ville en 1430 et a conservé cette affectation; le beffroi (le beffroi actuel date de 1534), qui reçut un carillon en 1541-1551; une halle aux viandes datant du XVe siècle; une brasserie communale datant d'avant 1465 et, enfin, l'enceinte de la ville.

De middeleeuwse voorspoed van Herentals maakte het mogelijk om de stad met wallen en poorten te omringen. In de militaire politiek van de hertogen van Brabant heeft Herentals als versterkte stad ongetwijfeld, zoals uit verschillende vorstelijke privileges blijkt, een wel bepaalde strategische functie te vervullen gehad. Omwallingen en stadspoorten maakten een stad echter niet alleen tot een militair bolwerk, maar bovendien waren zij de meest in het oog springende uiterlijke kenmerken die een stad van een plattelandsdorp onderscheidden.

De middeleeuwse bloeitijd (XIVde-XVde eeuw) stond in nauw verband met de opkomst en de expansie van de lakenijverheid en lakenhandel. In 1322 ontving Herentals het privilege van de lakengilde; de lakengilde organiseerde de lakennijverheid en lakenhandel. Daarna verkreeg Herentals nog verschillende andere privileges van de hertogen van Brabant o.a. dat men binnen een straal van drie mijlen, met de stad Herentals als middelpunt, niet weven noch wollen mag (1327). Tijdens zijn periode van hoogconjunctuur (tweede helft XVde eeuw) exporteerde Herentals zijn laken onder eigen naam over geheel Europa. Te Antwerpen en te Frankfurt-am-Main bezat Herentals een eigen lakenhal.

Ten laatste sedert de XIVde eeuw vervulde Herentals de functie van een markt- en verzorgingscentrum voor een respectabel aantal omliggende dorpen, en tot de dag van heden is er in dat opzicht maar weinig veranderd. Kenmerkend voor de economische groei en bloei van de stad was ook de relatief vroege ontwikkeling van een georganiseerd stedelijk ambachtswezen.

Tot aan het einde van het Ancien Régime was Herentals de hoofdplaats van het Schoutschap Herentals (ten laatste sedert de XIVde eeuw). Toen Antwerpen van 1356 tot 1404 naar het graafschap Vlaanderen werd overgeheveld, werd Herentals tot hoofdplaats van het markgraafschap gepromoveerd.

Ook in godsdienstig en cultureel opzicht is Herentals steeds een « centrum » voor een niet gering aantal Kempische dorpen geweest.

In de geschiedenis van het hertogdom heeft Herentals zich steeds als een volwaardige Brabantse stad gemanifesteerd, niet in het minst door haar actieve deelname aan de bondgenootschappen die de Brabantse steden sinds 1261-1262 met elkaar hebben afgesloten en die kunnen beschouwd worden als de kiem van het tegenwoordige Belgische parlement.

Zonder nochtans het welvaartspeil van de voorgaande eeuwen te evenaren, beleefde Herentals in de XVde eeuw als bleek- en exportcentrum een relatieve bloei. Merkwaardig in dit opzicht is ongetwijfeld het feit dat het Herentalse linnen, onder de naam van Arantales, vanuit Sevilla grotendeels naar de Nieuwe Wereld (= Amerika) werd verscheept.

Als zeer belangrijke garnizoenstad in de Kempen had Herentals tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) en tijdens het verder verloop van de XVIIe en XVIIIe eeuw enorm veel te lijden (b.v. de Staatse bezetting 1576-1584, talrijke soldatenwoelingen e.a.) en de nijverheden kwijnden zienderogen weg. Sinds de XVIIe eeuw was de rol van Herentals als exportcentrum dan ook definitief uitgespeeld.

Spijts deze economische achteruitgang bleef Herentals, dank zij zijn gunstige centrale ligging, toch nog in de periode van diepste verval een « centrum » in de ware betekenis van het woord voor een aanzienlijk aantal Kempische dorpen. Tot aan het einde van het Ancien Régime was Herentals immers een administratieve, juridische, kerkelijke en culturele « hoofdstad » voor een respectabel aantal Kempische dorpen, zodat het « stadsleven » er nooit verdwenen is.

La prospérité qu'Herentals connut au moyen-âge lui permit de se doter d'une enceinte et de portes. Ville fortifiée, Herentals a de toute évidence rempli une fonction stratégique bien déterminée dans le cadre de la politique militaire des ducs de Brabant, ainsi que l'attestent différents privilèges princiers. Les enceintes et les portes ne transformaient pas seulement les villes en places fortes, elles étaient aussi les signes extérieurs les plus manifestes qui permettaient de les distinguer des villages.

L'âge d'or d'Herentals (aux XIVe et XVe siècles) fut étroitement lié à l'avènement et à l'expansion de l'industrie et du commerce du drap. En 1322, Herentals reçut le privilège de la guilde du drap qui organisait l'industrie et le commerce du drap. Par la suite, les ducs de Brabant lui accordèrent plusieurs autres privilèges : en 1327, ils décrétèrent notamment l'interdiction de tisser et de fouler à moins de trois milles de la ville. A l'apogée de sa prospérité (seconde moitié du XVe siècle), Herentals exportait ses draps à son propre nom dans toute l'Europe. Elle possédait même sa propre halle aux draps à Anvers et à Francfort-sur-le-Main.

Herentals a servi, au moins à partir du XIVe siècle, de marché et de centre d'approvisionnement pour de nombreux villages voisins, fonction qu'elle assume encore dans une très large mesure. Une autre caractéristique de la croissance économique et de la prospérité de la ville fut l'apparition relativement rapide d'un artisanat urbain organisé.

Jusqu'à la fin de l'Ancien Régime, Herentals fut le chef-lieu du baillage d'Herentals (depuis le XIVe siècle au moins). Lorsqu'Anvers fut transféré au comté de Flandre, de 1356 à 1404, Herentals devint le chef-lieu du margraviat.

Sur les plans religieux et culturel également, Herentals a toujours été un « centre » pour les habitants de nombreux villages de Campine.

Au cours de l'histoire du duché de Brabant, Herentals s'est toujours comportée en ville brabançonne à part entière, notamment par sa participation active aux alliances que les villes brabançonnaises ont conclues entre elles depuis 1261-1262 et qui peuvent être considérées comme l'origine du Parlement belge actuel.

Sans retrouver la richesse des siècles précédents, Herentals connut à nouveau une certaine prospérité au XVe siècle en tant que centre de blanchissage et d'exportation du lin. Il est intéressant de remarquer à ce propos que d'importantes quantités de lin d'Herentals, que l'on désignait sous le nom d'« Arantales » furent chargées à Séville sur des navires à destination du Nouveau Monde.

Herentals, qui était une ville de garnison importante de la Campine, a souffert énormément au cours de la Guerre de quatre-vingts-Ans (1568-1648) et des XVIIe et XVIIIe siècles (occupation des Etats du Brabant de 1576 à 1584; nombreux troubles causés par les soldats, etc.). Les industries périclitèrent et, au XVIIe siècle, le rôle d'Herentals en tant que centre d'exportation était définitivement achevé.

En dépit de cette décadence économique, Herentals demeura, grâce à sa situation centrale favorable et même au plus profond de son déclin, un véritable « centre » pour de très nombreux villages campinois. Jusqu'à la fin de l'Ancien Régime, Herentals conserva en effet son rôle de « capitale » administrative, juridique, religieuse et culturelle. La « vie citadine » n'y a par conséquent jamais disparu.

Ten slotte bleef Herentals tot aan het einde van het Ancien Régime op administratief, juridisch en fiscaal vlak zijn typisch middeleeuwse structuur behouden. Om redenen die verband hielden met zijn centraalverzorgende functies van stad heeft Herentals geheel de 19e eeuw door de rol van een regionaal centrum (administratief, sociaal-economisch) vervuld voor een streek die hoofdzakelijk van de landbouw leefde. Terecht heeft de kleine middenstand van winkeliers en zelfstandigen zich dan ook terdege ingespannen om deze centrale rol van Herentals verder uit te breiden. De gunstige geografische ligging van de stad moest haar wel tot het verkeersknooppunt van de nieuwe steen-, spoor- en waterwegen maken. Dit kwam natuurlijk de verdere uitbouw van de centraalverzorgende functies van het oude middeleeuwse stadje ten goede. Deze functies werden in de XX^{ste} eeuw, vooral dan na de Tweede Wereldoorlog andermaal geïntensiveerd.

De mooie historische gebouwen die Herentals nog rijk is verlenen aan het stadscentrum een eigen karakter.

Toen Leopold I bij koninklijk besluit van 9 januari 1841 het Herentalse stadswapen bekrachtigde, liet de Belgische vorst niet na om in dit document eraan te herinneren « que la ville d'Herenthals possède depuis un grand nombre d'années des armoiries particulières ». Verder werd Herentals bij koninklijk besluit van 9 mei 1914 gerechtigd zijn oud stadszegel te gebruiken.

Op 1 januari 1977 fusioneerde Herentals met Noorderwijk en Morkhoven. Door deze fusie steeg de oppervlakte van Herentals van 2 933 ha tot 4 764 ha en de bevolking van 18 320 tot 23 334. Op 1 maart 1981 bedroeg de bevolking 23 797 inwoners.

Samenvattend zou men kunnen besluiten dat Herentals als oude Brabantse stad alle constitutieve elementen bezit om, naar aanleiding van voormelde fusie, bevestigd te worden in zijn historische rechten om de eretitel van Stad te dragen.

J. DUPRE

WETSVOORSTEL

Enig artikel

De gemeente Herentals is gerechtigd de titel van stad te voeren.

17 september 1981.

J. DUPRE

Herentals conserva également, jusqu'à la fin de l'Ancien Régime, une structure typiquement moyenâgeuse sur le plan administratif, juridique et fiscal. De par sa fonction de centre urbain de services et d'approvisionnement, Herentals est restée durant tout le XIXe siècle, un centre régional (administratif, socio-économique) pour une région vivant essentiellement de l'agriculture. C'est à juste titre que les commerçants et indépendants de la classe moyenne se sont efforcés de développer ce rôle central joué par Herentals. Par sa situation géographique favorable, la ville était toute destinée à devenir un carrefour routier, ferroviaire et naval. Ceci a évidemment favorisé l'extension des fonctions centrales de l'ancienne ville du moyen âge. Ces fonctions ont connu un nouveau développement au XXe siècle, et principalement après la seconde Guerre Mondiale.

Le patrimoine architectural remarquable d'Herentals procure au centre-ville un cachet particulier.

Lorsque Léopold Ier confirma les armoiries d'Herentals par l'arrêté royal du 9 janvier 1841, le souverain ne manqua pas de rappeler dans ce document « que la ville d'Herentals possède depuis un grand nombre d'années des armoiries particulières ». L'arrêté royal du 9 mai 1914 autorisa ensuite Herentals à utiliser son ancien sceau de ville.

Le 1er janvier 1977, la commune d'Herentals fusionna avec Noorderwijk et Morkhoven. Cette fusion a porté la superficie d'Herentals de 2 933 à 4 764 ha et a fait passer son chiffre de population de 18 320 à 23 334 habitants. Au 1er mars 1981, Herentals comptait 23 797 habitants.

On peut dire en guise de conclusion que, comme ancienne ville brabançonne, Herentals réunit tous les critères pour voir consacrer, à la suite de cette fusion, ses droits historiques à porter le titre de ville.

PROPOSITION DE LOI

Article unique

La commune d'Herentals est autorisée à porter le titre de ville.

17 septembre 1981.